

SLOVENSKI DUHOVNIKI – HOMEOPATI V 19. IN NA ZAČETKU 20. STOLETJA

Nena Židov

279

IZVLEČEK

V članku so predstavljeni slovenski duhovniki, ki so se v 19. in na začetku 20. stoletja ukvarjali s homeopatijo. Njihovo delovanje je bilo zelo pomembno predvsem na podeželju, kjer je bilo premalo zdravnikov, pa še ti so bili za kmečko prebivalstvo preveč oddaljeni in predragi, med tem ko so duhovniki zdravili brezplačno. Za lažjanje lastnih tegob kot tudi za zdravljenje domorodnih ljudstev so s pridom uporabljali homeopatijo tudi nekateri slovenski misijonarji.

Gljučne besede: etnologija, zgodovina, Slovenija, homeopatija, duhovniki, misijonarji

ABSTRACT

The article presents Slovene priests who engaged in homeopathy in the 19th and early 20th centuries. Their activities were very important, especially in the countryside, where there was a lack of physicians and they were often too remote or expensive for the peasant population, while the priests treated them for free. Some Slovene missionaries also turned to homeopathy to relieve their own health problems, as well as to treat indigenous peoples.

Keywords: ethnology, history, Slovenia, homeopathy, priests, missionaries

Za uvod

Začetnik homeopatije je nemški zdravnik Samuel Hahnemann (1755–1843), ki je leta 1810 izdal knjigo *Organon der rationellen Heilkunde*, v kateri je predstavil osnove novega načina zdravljenja. Prve članke o homeopatiji sta pri nas v dvajsetih letih 19. stoletja objavila časnika *Laibacher Zeitung* in *Illyrisches Blatt*, prve omembe homeopatov, med katerimi je bilo največ duhovnikov, pa sodijo v trideseta leta 19. stoletja. V publikaciji *Briefe über Homöopathie*, ki je izšla v Leipzigu leta 1833, jih omenja Josef Attomyr, prav tako pa tudi Fran Viljem Lipič za trideseta leta 19. stoletja ugotavlja, da še ni prišel čas, “da bi obširneje spregovorili o homeopatiji na Kranjskem, ki jo prakticirajo dušni pastirji, in o njeni naraščajoči razširjenosti” (Lipič 2003: 295–296). Za uveljavitev homeopatije v Ljubljani sta bila takrat najbolj pomembna pridigar v stolni cerkvi Blaž Potočnik (1799–1872) in upokojeni usmiljeni brat Matevž Gradišek (1776–1837) (Pintar 1909: 558). Zaradi ukvarjanja s homeopatijo si je Potočnika, ki je v prvi Čbelici

objavil nekaj pesmi, kot metelčičar pa tam ni več sodeloval, v zabavljivem napisu *Préd pevcu, pótlej homeopátu* privoščil France Prešeren:

Popred si pevec bil, zdaj si homeopat.

Popred si časa bil, zdaj si življenja tat.

Poleg Potočnika so bili privrženci homeopatije tudi nekateri drugi metelčičarji, tako izumitelj metelčice Franc Serafin Metelko (1789–1860) in Jerin Urban (1785–1849). Po zatonu metelčice, ki je bila v rabi med letoma 1825 in 1833, ji je Prešeren spesnil zabavljivi “nagrobni” napis z naslovom *Metelčici*:

Kdor ne zna napisa brati,

sem obrne naj oči!

V njem zapisano stoji:

“Spod metelčica leži,

ker ji vsi homeopati

niso mogli pomagati.

Nje smrt bila je žlica kaše.

Tri molite očenaše!”

Veliko opravkov je imel s homeopati iz vrst duhovščine, ki so delovali v Ljubljani, Fran Viljem Lipič (1799–1845), ki je leta 1823 v Ljubljani nastopil službo drugega mestnega zdravnika, 1832 postal provizorični okrajni zdravnik in 1833 pomočnik ravnatelja bolnišnice. Med prepovedanimi metodami zdravljenja, ki jih je moral po službeni dolžnosti preganjati, je bila tudi homeopatija. Še največ težav je imel z Matevžem Gradiškom, ki naj bi bil zaslužen za širjenje homeopatije med duhovščino (Pintar 1925–1932). Tudi v Novem mestu so se v tridesetih letih 19. stoletja nekateri duhovniki že ukvarjali s homeopatijo, tako tedanji prošt Andrej Albrecht (1782–1848) in korariji Valentin Pfeifer, Anton Strohen (1781–1857), Jožef Jenko in Ignacij Jugovic. V istem času so bili homeopati tudi župniki Jožef Bučar (1776–1843) v Šentrupertu, Jakob Jeglič (1780–1845) v Šmarjeti pri Klevevžu, Janez Zalokar (1792–1872) v Trziču in še nekateri drugi (Pintar 1909: 558).

Tudi v drugi polovici 19. in na začetku 20. stoletja so na Slovenskem delovali številni homeopati iz vrst duhovnikov, po prvi svetovni vojni, ko je začela homeopatija izgubljati na pomenu, pa je začelo upadati tudi število duhovnikov homeopatov. Eden zadnjih je bil Ignacij Zupanc (1864–1945), župnik v Predosljah. Leta 1937 so ga še vedno obiskovali farani in drugi, da jim je dajal zdravila za ljudi in živino: “*Vedno potrpežljivo poslušaj, nato pripravi zdravila in končno daj ljubezniva navodila za uporabo: kozarec vode in samo en košček sladkorja notri itd.*”¹ Med prvimi in poslednjimi duhovniki homeopati jih je bila seveda še cela vrsta. Po doslej zbranih podatkih se je na Slovenskem s homeopatijo ukvarjalo nekaj več kot petdeset duhovnikov.²

¹ *Gorenjec* 21, 1937, št. 29, str. 5 (Župnik Ignacij Zupanc – zlatomašnik, str. 4–5).

² Za pomoč pri identificiranju nekaterih duhovnikov homeopatov se zahvaljujem Maji Žužek.

V članku predstavljam delovanje slovenskih duhovnikov na področju zdravljenja s pomočjo homeopatije, ki je bilo doslej bolj ali manj spregledano. Članek temelji na literaturi, pisnih virih ter na nekaj ohranjenih materialnih virih. Med najpomembnejše vire pa sodijo omembe duhovnikov homeopatov v častnikih in časopisih iz 19. in začetka 20. stoletja.

Zakaj in koga so zdravili duhovniki s homeopatijo

Po doslej zbranih podatkih so bili duhovniki med laičnimi homeopati pri nas najštevilčnejši. Ljudje so k njim prihajali po zdravila zase in za svoje bližnje (ko ti zaradi bolezni niso mogli priti sami). Viri največkrat poročajo o duhovnikih, ki so zdravili ljudi, vendar pa so nekateri s pomočjo homeopatije zdravili tudi domače živali, tako npr. Baltazar Bartol (1821–1911) (Zdunič 1982: 11) in Ignacij Zupanc.³

281

Razlogov, zaradi katerih so se duhovniki začeli ukvarjati s homeopatijo, je več. Nekateri so se navdušili nad Hahnemannovim novim načinom zdravljenja in ga začeli preskušati. Nedvomno pa je bil poglobitveni razlog želja po pomoči svojim faranom, ki so imeli težave z zdravjem. Zdravstvena oskrba s strani duhovnikov je bila še posebej pomembna v manjših odročnih krajih, ki so bili zelo oddaljeni od uradne zdravniške pomoči. Problem je predstavljal tudi denar, potreben za poplačilo zdravniških uslug. Nezanemarljiv pa je bil tudi strah kmečkih ljudi pred mestnimi zdravniki. Zelo ilustrativen je primer Martina Sevnika (1813–1892), ki je leta 1844 nastopil službo v Slovenskih Konjicah. Ko je kot duhovnik obiskoval okoliške bolne kmete, je ugotovil, da *“se kmečki ljudje zdravnika tu in tam še huje bojijo kakor bolezni same, to pa zavoljo stroškov, katere ubožček težko prenaša, /.../ Za to so se Sevnik poprijeli homeopatije, /.../ Le malo čistih kapljic ali pa par drobnih kroglic so bolniku podali, in premnogim so pomagali – zastonj, brez povračila v denarju”*... (Pajek 1892). Da je predstavljal problem tudi pomanjkanje zdravnikov, kaže primer iz Bohinja: ko je leta 1872 tam razsajal tifus, je nekaj bolnikov umrlo, saj v okolici ni bilo dobrega zdravnika, zato so se ljudje obračali tudi na homeopate.⁴ Da se je večina duhovnikov ukvarjala s homeopatijo res iz želje pomagati ljudem, dokazuje dejstvo, da so po doslej zbranih virih vsi zdravili brezplačno. So pa nekateri, tako npr. Gradišek, od svojih zdravljenecv sprejemali prostovoljne darove (Pintar 1912: 81).

³ Gorenjec 21, 1937, št. 29, str. 5 (Župnik Ignacij Zupanc – zlatomašnik, str. 4–5).

⁴ Slovenski narod 5, 1872, št. 11, str. 4 (Tifus).

Matevž Gradišek (avtor Matej Langus,
1. pol. 19. stol., Narodni muzej Slovenije)

Podobica z Gradiškovo hišo pod Šmarnogoro, 1825 (Mestni muzej Ljubljana)

Nekateri duhovniki so delovali le znotraj svoje župnije, nekaterih slava pa je segala tudi čez meje župnije. Na Jesenicah je bil sloveč homeopat Jernej Bizjak (1793–1876).⁵ Vešč homeopat, ki je rad pomagal številnim bolnikom, je bil Francišek Završnik (1807–1874), ki je kot kaplan služboval v Bohinjski Bistrici in Begunjah, kot lokalist na Koprivniku v Bohinju in kot župnik v Sentgotardu pri Trojanah (Kragl 1936: 329). Znan homeopat je bil tudi Friderik Hudovernik (1820–1905), ki je služboval kot kaplan v Kranju in kot župnik v Lescah.⁶ Med bolj znane homeopate na Gorenjskem sta sodila še Prešernov gimnazijski sošolec in lokalist v Dupljah Ivan Žemva (Zupan 1881: 276) ter Francišek Jereb (1833–1905), župnik z Zasipa pri Bledu.⁷

S pomočjo homeopatije je ljudem pomagal Matevž Sušnik (1876–1933) kot župnik na Vrhniki in od 1907 kot župnik v Rovtah.⁸ Kot lokalni kurat v Podlipi pri Vrhniki in kasneje kot župnik in dekan v Postojni je številne bolnike s homeopatijo zdravil Peter Hicingner (1812–1867) (Kragl 1934: 6). Homeopat je bil Anton Flander (1801–1877), vikar na Srpenici pri Bovcu.⁹ V Lozicah se je s homeopatijo ukvarjal kaplan Janez Majnik (1803–1877), kasneje beneficijar v Idriji in župnik v Žireh (Jevnikar 1983). Homeopat je bil Janez Hladnik (1842–1907),

⁵ *Slovenec* 11, 1883, št. 123, str. 3 (S Pivke).

⁶ *Slovenec* 33, 1905, št. 64, str. 4 (Ranji g. svetnik Friderik Hudovernik).

⁷ *Slovenec* 33, 1905, št. 216, str. 4 (+Duhovni svetnik Francišek Jereb).

⁸ *Slovenec* 60, 1932, št. 214, str. 5 (Rovtarski gospod župnik).

⁹ *Soča* 7, 1877, št. 25, str. 3 (+ Anton Flander).

ki je kot kurat služboval v Lozicah in Gočah ter kot župnik v Košani (Kragl 1936: 338). Za enega od najbolj znanih homeopatov na Goriškem pa je veljal župnik v Šempasu Blazij Grča (1846–1938).¹⁰

V Lučah je kot večš homeopat deloval župnik Anton Dolinar (1847–1930) (Zorec 1938: 334). S homeopatijo se je ukvarjal Jožef Hašnik (1811–1883), župnik v Trbovljah in Šentjurju, ki je prijateljeval s homeopatoma celjskim zdravnikom Štefanom Kočevarjem (1808–1883) in z župnikom Blažem Potočnikom iz Šentvida pri Ljubljani (Trstenjak 1883: 217). Homeopat je bil Martin Tršinar (1810–1861), ki je kot kaplan služboval v Šmarjeti, Metliki, Dolih, Trebelnem in Čatežu ter od 1853 kot župnik v Dragi (Bohinjec 1911: 103). Benigen (Franc) Snój (1867–1942) se je s homeopatijo seznanil v letih 1895–1901, ko je bil katehet in kurat bolnišnice v Novem mestu (Golia 1967). Homeopat je bil tudi Simon Peharc (1813–1872), nekaj časa stolni vikar v Ljubljani, župnik in dekan na Bledu ter župnik v Šentrupertu (Kragl 1936: 262, 330).

Nekateri duhovniki homeopati so bili tako znani, da so jih obiskovali bolniki iz sosednjih far in celo dežel. Ivana Sušnika (1854–1942) so v Selcah ob nedeljah obiskovali tako ljudje iz njegove fare kot tudi iz sosednjih župnij in mu pripovedovali o svojih zdravstvenih nadlogah, on pa jim je delil homeopatska zdravila in dajal zdravstvene nasvete.¹¹ K Baltazarju Bartolu niso prihajali po zdravila le bolniki s Kranjske, ampak tudi s Primorske, Štajerske in celo s Hrvaškega (Zdunič 1982: 11). Ko je Bartol po upokojitvi živel na Spodnjem Brniku, so k njemu po zdravila prihajali ljudje, ki so za pot potrebovali tudi sedem ur hoda.¹² Tudi Antona Fröhlicha (1819–1898) so poleg domačinov obiskovali bolniki iz sosednjih štajerskih in celo hrvaških župnij.¹³ Bolniki s Hrvaške so prihajali tudi k Viljemu Gašperinu (1840–1926) v času, ko je kot župnik služboval na Planini pri Črnomlju (Kragl 1936: 337). Matevža Gradiška so v njegovi hiši v Šmartnem, kjer je imel ordinacijo, obiskovali bolniki iz vseh koncev Kranjske, ki so tja prišli peš, na nosilih, vozilih ali konjih (Lipič 2003: 298).

Med bolniki, ki so se obračali na duhovnike, so prevladovali kmetje, ki niso imeli denarja za zdravnike, na nekatere bolj znane homeopate pa so se obračali tudi drugi sloji. Tako naj bi npr. Baltazarja Bartola dnevno obiskalo pet do deset ljudi, in to ne le kmetje, ampak tudi gospoda (Zdunič 1982: 11). Na duhovnike pa se niso vedno obračali kot na prvo možno izbiro. Predvsem na tiste, ki so veljali za bolj uspešne, so se obračali tudi bolniki, ki so že iskali pomoč drugje, tudi pri zdravnikih, a brez uspeha. Tako je npr. Blaž Grča svoje vsakodnevne in številne obiskovalce, ki so prihajali po zdravila k njemu v Šempas, pošiljal k zdravnikom v Gorico, oni pa so mu odgovarjali, da so tam že bili, a ni nič pomagalo.¹⁴ Številni duhovniki so s pomočjo homeopatije zdravili tudi po upokojitvi oziroma do konca

¹⁰ *Slovenec* 49, 1921, št. 218, str. 2–3 (Zlatomašnik konz. svetnik Blazij Grča).

¹¹ *Slovenec* 65, 1937, št. 179, str. 3 (Biseromašnik kanonik Iv. Sušnik).

¹² *Slovenec* 66, 1938, št. 88a, str. 2 (Pisano življenje našega starejšega rodu).

¹³ *Slovenski gospodar* 32, 1898, št. 4, str. 3–4 (+Nadžupnik Anton Fröhlich).

¹⁴ *Slovenec* 49, 1921, št. 218, str. 3 (Zlatomašnik konz. svetnik Blazij Grča, str. 2–3).

življenja. Tako je npr. Baltazar Bartol po upokojitvi leta 1911 živel na Spodnjem Brniku, kjer je vsak dan sprejemal bolnike.¹⁵

Glede na to, da so zdravstvene težave pestile tudi nekatere homeopate iz vrst duhovnikov, bi morda lahko sklepali, da so se nekateri začeli seznanjati s homeopatijo, da bi pomagali sebi, potem pa so začeli zdraviti še druge. Matevž Gradišek je imel celo življenje neznosne glavobole (Pintar 1912: 80), Ivan Čadež (1838–1880) je imel kilo,¹⁶ Anton Fröhlich je bil bolehen in slaboten,¹⁷ Blazij Grča pa je imel revmatične težave.¹⁸ Blaž Kocen (1821–1871) je bil šibkega zdravja zaradi prebolele jetike (Rus 1925–1932: 480), zaradi stradanja v času šolanja pa je bil vse življenje bolehen Matej Slekovec (1846–1903) (Lukman 1967). Francišek Mekinec (1845–1908) je zaradi slabega zdravja večkrat opešal in je moral trikrat celo prekiniti svoje službovanje.¹⁹ Šibkega zdravja je bil tudi Franc Vrlič (1826–1892) (Arzenšek 1892, št. 35: 278) in bolehen Ignacij Peternel (1805–1880), ki pa je znal kljubovati svojim boleznim in je dočakal 75 let.²⁰ Zgodaj je za rakom na črevesju zbolel Matevž Puher (1818–1856) in umrl star komaj 38 let (Lavtizar 1898: 48). Nedvomno pa so si duhovniki s homeopatskimi zdravili pomagali tudi pri svojih vsakodnevnih akutnih težavah. Matej Slekovec si je npr. pomagal s homeopatijo, ko je imel glavobole in želodčne težave,²¹ ko je bil Jožef Francišek Buh (1833–1922) star osemindeset let, pa si je s homeopatijo pomagal pri zdravljenju revmatizma in vodenice (Pogorelc 1922).

284

Viri znanja

Osnova za ukvarjanje s homeopatijo v 19. in na začetku 20. stoletja je bilo poznavanje nemškega jezika, v katerem je bila napisana večina homeopatskih priročnikov za laike, s pomočjo katerih so se s homeopatijo seznanjali tudi na Slovenskem delujoči duhovniki. Po doslej znanih podatkih je bil med laičnimi homeopati pri nas najbolj razširjen priročnik nemškega homeopata Arthurja Lutzeja *Lehrbuch der Homöopathie*, ki je bil prvič izdan leta 1858 in doživel še številne ponatise. Nedvomno pa so vsaj nekateri laični homeopati uporabljali tudi druge priročnike. Tako je npr. v knjižnici frančiškanskega samostana v Novem mestu poleg Lutzejevega še vrsta drugih priročnikov avtorjev, kot so F. Patzack, Adolph Gerhard, Vogel in drugi, večinoma s podpisom ali stampiljko patra Rafaela Klemenčiča (1830–1886). Da so imeli duhovniki, ki so se ukvarjali s homeopatijo, tudi po več tozadevnih priročnikov, kaže tudi zapuščina Janeza Zalokarja.²²

¹⁵ *Bogoljub* 10, 1912, št. 1, str. 34–35 (J. L.: Velikemu prijatelju misijonov mal spominek).

¹⁶ *Slovenski narod* 64, 1931, str. 4. (L. P.: Gospod Anton v Tavčarjevi Pomladi).

¹⁷ *Slovenski gospodar* 32, 1898, št. 3, str. 3–4 (+Nadžupnik Anton Fröhlich).

¹⁸ *Slovenec* 49, 1921, št. 218, str. 2 (Zlatomašnik konz. Svetnik Blazij Grča, str. 2–3).

¹⁹ *Slovenec* 36, 1908, št. 147, str. 2.

²⁰ *Kmetijske in rokodelske novice* 38, 1880, št. 5, str. 39.

²¹ *Slovenski gospodar* 38, št. 4, str. 2 (Matej Slekovec, župnik Sv. Marka in kn. šk. konsist. svetovalec, str. 1–2).

²² *Jezičnik: Knjiga slovenska* 23, 1885, str. 36; *Kmetijske in rokodelske novice* 31, 1873, št. 33, str. 263.

S homeopatijo so se duhovniki seznanjali tudi s pomočjo homeopatskih časopisov, ki so jih izdajala homeopatska društva. Tako npr. najdemo v zapuščini Daniela Terčka (1819–1887), ki jo hrani Narodni muzej Slovenije, *Homöopathische Monatsblätter* (Stuttgart 1886, 1887). Zapuščina dokazuje, da je bil Terček tudi član Homeopatskega združenja na Bavarskem in član društev Hahnemannia v Württembergu in Stuttgartu. Franc Vrlič je pridobil znanje o homeopatiji od nekega avstrijskega zdravnika v času, ko je kot kaplan služboval v kraju Mooskirchen na avstrijskem Štajerskem (Arzenšek 1892, št. 36: 286). Znanje pa so duhovniki širili tudi med seboj. Tako se je npr. Ignacij Zupanc seznanil s homeopatijo od župnika Josipa Kerčona (1821–1903), s katerim je kot kaplan služboval v Predosljah.²³ Da pa so nekateri duhovniki svoje znanje prenašali tudi na svoje farane, kaže primer župnika Jožefa Hočevarja (1822–1908), ki je v času svojega službovanja na Igu s homeopatijo seznanil tamkajšnjega posestnika in ključavničarja Jakoba Erjavca (1848–1937), ki je kasneje tudi sam začel s pomočjo homeopatije zdraviti ljudi in živino.²⁴

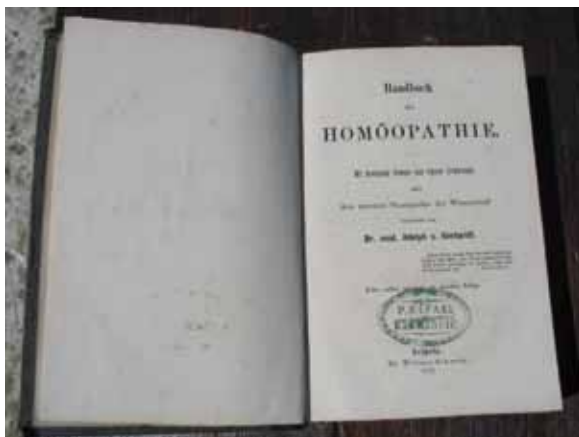
Da so duhovniki želeli, da bi se znanje o homeopatiji razširilo tudi med „ljudstvo“, kaže primer župnika Gregorja Jaklja, ki je leta 1878 Mohorjevi družbi predlagal, da bi izdala knjigo o homeopatiji v slovenskem jeziku, ki bi jo spisal eden od naših dobrih homeopatov, ali pa bi prevedli kak dober priročnik (npr. Arthurja Lutzeja ali Bernharda Hirschla). Jakelj je menil, da bi tovrstna knjiga *“ljudstvu, posebno oddaljenemu od zdravnika, v raznih prilikah k zdravju pripomogla in marsikatero stroške prihranila. Ker se ljudstvo boji stroškov pri dražih zdravnikih (zlasti če od daleč pridejo) in alopaticnih zdravilih, raje čaka do največje sile, dotlej pa je že navadno prekasno in veliko jih zavoljo pomanjkanja zdravniške pomoči pomerje. S homeopatijo pa ima vsak zdravnika in lekarno v hiši, ter si v prvem trenutku lahko pomaga, dokler še ni prekasno. /.../ Odbor je vzel predlog na znanje ter ob enem pozivlja in prosi rodoljubne slovenske zdravnike in strokovnjake, naj preudarijo nasvet in se lotijo knjige, za katero jim bode narod vsigdar hvaležen.”*²⁵ Vendar pa kaže, da do realizacije projekta ni prišlo.

²³ *Gorenjec* 21, 1937, št. 29, str. 5 (Župnik Ignacij Zupanc – zlatomašnik, str. 4–5).

²⁴ *Jutro* 18, 1937, št. 40, str. 3 (Jakobu Erjavcu v spomin).

Homeopatski priročniki Arthurja Lutzeja, Francišksanski samostan Novo mesto (foto Nena Židov)

Homeopatski priročnik patra Rafaela Klemenčiča, Francišksanski samostan Novo mesto (foto Nena Židov)

Bolezni, ki so jih zdravili duhovniki

Viri sicer le redko omenjajo konkretne bolezni, ki so jih zdravili homeopati iz vrst duhovnikov, vendar je verjetno šlo tako za akutne kot kronične fizične in psihične težave. Omenjajo pa se tudi zdravljenja epidemičnih bolezni, predvsem kolere, ki so jo nekateri duhovniki zdravili s pomočjo homeopatije. Matevž Gradišek je leta 1835 v okolici Ljubljane zdravil 220 bolnikov s kolero, od katerih naj bi jih umrlo le pet (Pintar, Kidrič 1925–1935: 241). V Studencu pri Ljubljani je s pomočjo homeopatije zdravil kolero kaplan Mihael Tauzher (Keber 2007: 119). Ko je Anton Mlakar (1806–1880) kot vikar služboval v Zagorju, je tam leta 1855 razsajala kolera, zaradi katere je umrlo 84 ljudi, v celotni župniji pa 124. Mlakar je obolele ob pomoči zdravnika Pičmana zdravil s pomočjo homeopatije (Postojnsko 1889: 91–92). Tudi Daniel Terček je v času epidemije kolere, ko je kot kaplan služboval v Črnomlju, s pomočjo homeopatije brezplačno zdravil ljudi, zaradi česar je bil med farani priznan in cenjen (Keber 2007: 119).

Župnik iz Soteske Ivan Plevanič naj bi s pomočjo homeopatije ozdravil škofa Janeza Gnidovca (1873–1939), ki je v času, ko je obiskoval gimnazijo v Novem mestu, dobil jetiko (Trdan 1945). Homeopati iz vrst duhovnikov naj bi številne bolnike rešili celo pred smrtjo. Tako naj bi npr. Matej Slekovec rešil svojega učenca, za katerega je ob sprevidenju ugotovil, da ima davico. Dal mu je homeopatske kapljice in fant je ozdravel.²⁵ Da so bili nekateri duhovniki neke vrste “specialisti”, kaže primer v Ljubljani živečega profesorja na realki Mihaela Peternela (1808–1884), ki je s pomočjo homeopatije zdravil predvsem otroke.²⁶

²⁵ *Slovenski gospodar* 38, 1904, št. 1, str. 2 (Matej Slekovec, str. 1–2).

²⁶ *Jutro* 12, 1942, št. 174, str. 3 (Spomini na staro Ljubljano).

Homeopatska zdravila

Večina duhovnikov je uporabljala zdravila v obliki kroglic različnih velikosti – od prosa do graha. Iz oblike zdravil je izhajalo tudi ljudsko poimenovanje – predvsem kmečko prebivalstvo tovrstnega zdravljenja ni poznalo kot homeopatijo, temveč so govorili o zdravljenju s kroglicami oz. včasih tudi zdravljenju z “žegnanimi” kroglicami oziroma zrnci. Doma so bolniki kroglice največkrat raztopili v vodi in raztopino uživali po dobljenih navodilih. Kaže, da je bila uporaba homeopatskih zdravil v obliki kapljic zelo redka.

Od leta 1857 je bila v habsburški monarhiji prodaja homeopatskih zdravil dovoljena le v javnih lekarnah in hišnih lekarnah zdravnikov in ranocelnikov na deželi (Keber 2007: 118). Homeopati so lahko zdravila naročali po pošti ali jih kupovali v lekarnah, saj so v številnih mestih na Slovenskem od srede 19. stoletja pa do obdobja med svetovnjima vojnama prodajali tudi homeopatska zdravila (tako posamezna kot homeopatske lekarnice), v nekaterih lekarnah pa so izvirne raztopine in homeopatska zdravila tudi izdelovali. Kaže, da so nekateri duhovniki kupovali “prazne” kroglice, kakršne je npr. konec 19. stoletja v Ljubljani prodajal Šumi, potem pa so jih poškopili z izvorno učinkovino, ki so jo kupili v lekarni. Tako je sam iz izvornih raztopin pripravljaj homeopatska zdravila npr. Baltazar Bartol: “... ljudem so zdravila dajali. Za vse bolezni samo kroglice, bele, za grah velike. Za vsako bolezen posebej pa so imeli posebna olja, s katerimi so potem te kroglice poškopili. Teh olj so imeli celo reč, po vseh oknih, po vseh policah same steklenice in kozarčke in majhne posodice.” Kaže, da je tudi Janez Zalokar v času, ko je služboval v Škocjanu na Dolenjskem, kupoval kroglice v Ljubljani (Sosič 2000: 250) in jih potem poškopil z izvorno tekočino.²⁷ Sicer pa so imeli duhovniki homeopatske lekarne – etuije oziroma škatlice z določenim naborom zdravil.

287

Homeopatska lekarna Daniela Terčka,
Stolna cerkev sv. Nikolaja v Novem mestu
(foto: Nena Židov)

Ovojnica za recepte (Mestni muzej Ljubljana)

²⁷ Terenske ekip SEM, Teren 21, Škocjan 1960–1965, zv. 15, str. 24.

Težave z oblastjo

288

Tisti, ki so imeli dobre izkušnje z zdravljenjem pri duhovnikih in bili naklonjeni homeopatiji, so o njih govorili kot o zdravnikih, homeopatičnih doktorjih ali doktorjih homeopatih. Seveda pa je bilo tudi veliko nasprotnikov, ki so v duhovnikih in njihovem delovanju na področju zdravljenja videli zdravniške šušmarje, mazače in padarje, zaradi česar so imeli številni duhovniki nemalo težav. Ker je bila homeopatija v habsburški monarhiji med letoma 1819 in 1837 prepovedana (Keber 2007: 118), so imeli težave že prvi homeopati iz vrst duhovnikov, ki so delovali v tridesetih letih 19. stoletja. Zaradi zdravljenja s pomočjo homeopatije so se njihovi nasprotniki pritožili škofu Antonu Wolfu, vendar naj bi vsi duhovniki homeopati kljub nenehnim nasprotovanjem zdravnikov z dobrimi uspehi zdravili še naprej (Pintar 1909: 558, 560). Pri škofu naj bi ljubljanska kresija v imenu ljubljanskih mestnih nadzornih zdravnikov in drugih zdravnikov vložila tožbo proti tedanjim kaplanu Potočniku, profesorju Metelku in dekanu Jerini²⁸, ki naj bi bili združeni v klub, *“čigar namen je izpodkopavati ugled racijonelnih zdravnikov, zmanjševati lekarnikom zaslužek, omejevati pri občinstvu zaupanje do tega, kar je že tisočletja veljalo za resnično, ter zdraviti bolnike po nekem neznanem, na šarlatanstvu in misticizmu osnovanem načelu. Ti neupravičeni praktiki imajo posebno zalogo medikamentov, ki so bržčas neznani in vrh tega še vtihotapljeni strupi”* (Pintar 1909: 560).

Blaž Potočnik je moral na zagovor, ker je v svoji šentviški župniji zdravil vročinsko bolezen. Ko so ga vprašali, če res zdravi, je menda odgovoril: *“Doslej sem res zdravil, a poslej zdravite vi! Kaj menite, ko bi pri nas jelo goreti, da bi mi nič ne gasili, nego čakali vaših brizgalnic?”* (Benkovič 1899: 3). Veliko težav je imel zaradi ukvarjanja s homeopatijo v istem času tudi usmiljeni brat Matevž Gradišek, ki je moral leta 1828 na zagovor v Smladnik in k škofu v Ljubljano (Šilc 2000: 83), ves čas pa je bil v sporih s tedanjim ljubljanskim nadzornim zdravnikom Lipičem (Pintar 1925–1932: 674).

Kjerkoli je služboval, je imel zaradi svojega homeopatskega delovanja težave z zdravniki Ignacij Valencič (1797–1858). Ko je leta 1835 služboval v Komendi, ga je tamkajšnji okrajni zdravnik prijavil, češ da deluje proti zdravnikom in zanemarja svoje dolžnosti. Da bi se “popravlil”, so ga za nekaj časa poslali k frančiškanom, zaradi „vračarstva“ pa je bil obsojen tudi na zaporno kazen (Kidrič 1928: 191). Tudi ko je bil leta 1835 le nekaj mesecev kaplan v Škocjanu na Dolenjskem, so ga zdravniki prijavili knezoškofu Antonu Wolfu, ki ga je za nekaj mesecev suspendiral (Lavrenčič 1890: 96).

Zaradi dobrih izkušenj pri zdravljenju kolere s pomočjo homeopatije je bila prepoved uporabe homeopatije v habsburški monarhiji leta 1837 preklicana (Keber 2007: 118), seveda pa je preklic veljal za zdravnike in ranocelnike, česar pa niso upoštevali številni duhovniki, ki so homeopatijo še naprej prakticirali. Ne zdravniške ne cerkvene oblasti niso bile navdušene nad delovanjem duhovnikov:

²⁸ Jerin je sicer zanikal, da bi se ukvarjal s homeopatskim zdravljenjem (*Illyrisches Blatt* 1834, št. 13, str. 50–51).

“Naši duhovniki zdravijo našega kmeta s tolažbami, da bo na drugem svetu vse boljše, tolažijo ga z obhajili, z lurdsko vodo in včasih je kateri tudi homeopat, za-se pa iščejo najboljše zdravnike.”²⁹ V sedemdesetih letih 19. stoletja je bilo slišati s strani zdravnikov očitke, da se duhovniki tako v okolici Ljubljane kot tudi drugod “vtikajo” v delovanje zdravnikov: “Kaj bi duhovniki rekli, če bi se narobe zdravniki v spovedniške in sveto-oljske reči vtikali?”³⁰

Zaradi ukvarjanja s homeopatijo so zdravniki zagrozili s tožbo župniku Viljemu Gašperinu na Planini pri Črnomlju, zato se je po upokojitvi preselil v Ljubljano (Kragl 1936: 337). Ko je bil Anton Mlakar vikar v Zagorju, je bolnike zdravil s svojimi homeopatskimi zdravili in jih prepričeval, naj se namesto pri zdravnikih zdravijo pri njem, zato je postojnski fizikat prosil okrajni urad, da uredi razmere (Keber 2007: 118). Precej težav je imel Mlakar tudi, ko je kot kanonik služboval v Novem mestu. Leta 1879 so ga obdolžili, da je zakrivil smrt novomeškega trgovca Jenkerja, ki je bolehal pol leta, zdravil pa ga je zdravnik, ki je bil njegov osebni prijatelj. Ker se stanje ni kaj prida izboljšalo, se je Jenker obrnil tudi na kanonika Mlakarja, ki mu je s homeopatskimi zdravili sicer lajšal bolezen, a je Jenker vseeno umrl.³¹ Zaradi tega primera je bil deležen ostrih kritik v časopisu *Laibacher Tageblatt*.³²

Leta 1873 so se nad Andrejem Zamejcem (1824–1907), profesorjem bogoslovja v Ljubljani, pritoževali v časopisu *Slovenski narod*, češ da je kot šušmarski homeopat diplomiranemu zdravniku prevzel nekega bolnika iz Dravelj in mu predpisal homeopatska zdravila, po katerih pa naj bi se bolniku stanje poslabšalo: “Ali bi ne bilo dobro, da bi sanitarna policija temu človeku, ki baje tudi po Ljubljani vrači, malo na sledu bila?”³³ Nič bolj prizanesljivi niso bili tudi s Francom Mekincem, župnikom na Črnučah pri Ljubljani, ki so ga zaradi ukvarjanja s homeopatijo proglasili za mazača.³⁴

Na sodišče v Vipavi je moral leta 1884 beneficijant in šolski katehet Feliks Knific (1838–1895), ker sta ga zdravnika Kenda iz Vipave in Fabijani iz Ajdovščine ovadila zaradi zdravljenja s homeopatijo. Knific je na sodišču priznal, da je res dajal homeopatska zdravila, toda le iz prijaznosti in človekoljubja, nikoli pa proti plačilu. Zaslišanih je bilo tudi okoli petnajst prič, ki so potrdile brezplačno prejemanje zdravil. Ker je obtoženec v nadaljevanju razprave dokazal neškodljivost homeopatskih zdravil, ki ne morejo povzročiti smrti bolnikov, ga je sodišče spoznalo za nedolžnega.³⁵

²⁹ *Soča* 41, 1911, št. 3, str. 1 (Dr. Defranchesci in kranjski deželni odbor).

³⁰ *Slovenski narod* 7, 1874, št. 75, str. 3 (Črevlje sodi naj kopitar).

³¹ *Slovenski narod* 12, 1879, št. 150, str. 3.

³² *Laibacher Tageblatt* 12, 1879, št. 136, str. 4; št. 142, str. 4.

³³ *Slovenski narod* 6, 1873, št. 282, str. 3.

³⁴ *Slovenski narod* 11, 1907, št. 145, str. 2 (Iz Posavja, str. 2–3).

³⁵ *Slovenec* 12, 1884, št. 244, str. 3 (Iz Vipave).

Misijonarji in homeopatija

Dobri poznavalci homeopatije so bili tudi nekateri slovenski misijonarji, ki so v 19. in na začetku 20. stoletja delovali v Afriki in Ameriki. Homeopatijo so s pridom uporabljali tako za lajšanje lastnih tegob kot tudi za zdravljenje domorodnih ljudstev.

290 Ignacij Knoblehar (1819–1858) si je s homeopatskimi zdravili pomagal v Afriki, kjer je kot misijonar deloval na območju Sudana od leta 1848 do leta 1857 (Frelj 2009: 7–11). Ko je leta 1853 z odpravo iz Kartuma potoval v misijonsko naselje Ulibari, je na poti zbolel in obležal: *“Pomagala mi je homeopatska lekarnica, ki jo je bil po ukazu gospe grafinje razumni Dr. Streinz prav po vesti z zdravili napolnil, ktere tudi v vroči Srednji Afriki svojo moč srečno razodevajo. V nar hujših napadkih sim vselej zavžil “aconit”, na to večkrat “belladonna”, in potem po bolečinah ali “nux. vom.” ali “ipec.” ali “pulsat.”, in jaz in moji tovariši smo poprejšnje moči zopet popolnoma dosegli.”* (Knoblehar 1853: 82)

Ignacij Knoblehar (Dokumentacija Slovenskega etnografskega muzeja)

Manj uspešno pa je bilo zdravljenje mrzlice, ki je leta 1855 v Afriki doletela misijonarja Jožeta Lapa (1819–1855). Zaradi slabega počutja in bolečin po vseh okončinah je počival in se zdravil z nekim homeopatskim zdravilom. Po nekaj

dneh pa je ugotovil, da homeopatija ne deluje, zato je želel zdravnika, ki pa je ugotovil, da ima Lap eno od oblik mrzlice. Zdravil ga je s kininom, ki pa ni pomagal. Nekoliko bolje je bilo po arzeniku, vendar je Lap zaradi oslabelosti čez nekaj dni umrl.³⁶ Da so bile homeopatske lekarnice del opreme misijonarjev v Afriki tudi še na začetku 20. stoletja, dokazuje seznam predmetov, poslanih v misijone v Afriko leta 1908 – med bogoslužnim orodjem, mašnimi oblekami, cerkvenim perilom, podobami, oblačili ... so tja poslali tudi dve homeopatski hišni lekarni.³⁷

Zelo dober homeopat je bil Franc Pirc (1785–1880), ki je kot misijonar deloval med indijanskimi skupinami v Michiganu (1835–1852) in Minnesoti (1825–1873). Pomagal jim je tako pri preprečevanju nalezljivih boleznih kot tudi pri zdravljenju. Tako je leta 1846 v L'Arbre Crocheu, kjer je izbruhnila epidemija črnih koz, cepil okoli 900 staroselcev, zdravil pa jih je tudi s pomočjo homeopatskih zdravil, ki jih omenja v nekaterih pismih iz obdobja, ko je deloval v Minnesoti (Drnovšek 2003: 49). Da je bil Pirc uspešen homeopat, ki je zdravil indijanske staroselce, se je prepričal tudi njegov pomočnik Lovrenc Lavtižar (1820–1858) (Lavtižar 1858: 132), s katerim sta leta 1858 spreobračala v veri in s Pirčevimi homeopatskimi zdravili zdravila indijanske skupine v Minnesoti: *“Po tridnevnim trudnim, pa veselim popotvanji sva prišla zdrava do Lech Lake, Pijavskiga jezera, Gasaskvačineke, kjer je čez 1.400 nevernikov še čakalo na klic k sv. veri. Ostala sva osem dni pri teh indijanih, sva jim zaporedoma pridigovala in ozdravljala njih bolnike z mojimi homeopatskimi zdravili.”* (Pirc 1859: 43).

Ko je prišel Pirc leta 1864 za krajši čas na Kranjsko, je obisk izkoristil tudi za oskrbo s homeopatskimi zdravili, pri povratku v Ameriko pa se mu je med drugimi pridružil tudi Jožef Buh (Drnovšek 2003: 64–65), ki je kot izvrsten homeopat pomagal sebi (Pogorelec 1922), po vsej verjetnosti pa tudi drugim. Ni znano, ali je poznal homeopatijo že od prej ali se je z njo seznanil v Ameriki s pomočjo Pirca.

Sklep

Homeopatija se je začela na Slovenskem uveljavljati v tridesetih letih 19. stoletja in začela izgubljati na pomenu na začetku 20. stoletja. Homeopatom zdravnikov je bilo zelo malo, veliko pa je bilo laičnih homeopatom, med katerimi so bili najštevilčnejši duhovniki. S pomočjo homeopatije so v prvi vrsti skrbeli za zdravje svojih faranov, ki so jih zdravili brezplačno, bolj znane pa so obiskovali tudi bolniki iz sosednjih far in dežel. Zaradi nedostopnosti uradne zdravstvene službe so imeli duhovniki homeopati v 19. stoletju še posebno na podeželju pomembno vlogo pri premagovanju kroničnih in akutnih boleznih kot tudi v času epidemij kolere. Duhovniki kot skrbniki za “dušno zdravje” so s pomočjo homeopatije lahko poskrbeli tudi za fizično zdravje svojih vernikov, pri čemer so homeopatske kroglice, ki so jih dajali bolnikom, še “požegnali”, zaradi česar so imeli v očeh bolnikov še večjo moč (primerjaj Stolber 1998). Zaradi “dušnega

³⁶ *Zgodnja Danica* 8, 1855, št. 25, str. 105–106 (Iz srednje Afrike).

³⁷ *Odmevi iz Afrike* 6, 1909, št. 7, str. 107–108 (Splošni pregled v l. 1908 v misijone poslanih predmetov).

pastirstva”, zaradi izobraženosti in raznih aktivnosti, ki so jih številni duhovniki opravljali poleg osnovne duhovniške službe, so imeli v svojem okolju poseben položaj, njihova sposobnost zdravljenja ljudi s pomočjo homeopatije pa je še dodatno vplivala na njihovo priljubljenost med ljudmi. Homeopatsko zdravljenje s strani duhovščine je bilo z nekaj izjemami pri nas spregledano tako z vidika zgodovine medicine kot tudi z vidika preučevanja ljudske medicine, čeprav kaže, da je bilo tovrstno zdravljenje v 19. in na začetku 20. stoletja razširjeno tako na podeželju kot v mestih.

Podobno kot pri nas so v 19. stoletju s pomočjo homeopatije duhovniki zdravili tudi drugod. Tako je bila npr. v Nemčiji homeopatija zelo razširjena med protestantskimi in v Franciji med katoliškimi duhovniki. Pomembno vlogo so imeli tudi duhovniki homeopati v Avstriji, tamkajšnje nune pa so sodelovale pri promociji homeopatije in ustanavljanju prvih homeopatskih bolnišnic (Ullman 2007: 312–313). V drugi polovici 19. in na začetku 20. stoletja so tudi številni ruski duhovniki, ki so službovali na podeželju, s pomočjo homeopatije zdravili kmečko prebivalstvo (Kotok 1997).

292

LITERATURA IN VIRI

ATTOMYR, Joseph

1833 *Briefe über Homöopathie*. Leipzig: Kollmann. <http://www.narayana-publishers.com/homeopathy/pdf/Briefe-ueber-Homoeopathie-1833-1834-Joseph-Attomyr.10245_1.pdf> Š3. 3. 2013Ć.

ARZENŠEK, Al.

1892 Smrt in pogreb č. g. Franca Vrliča, župnika na Stranica. *Slovenski gospodar* 26, št. 30, str. 238; št. 35, str. 278; št. 36, str. 286–287.

BENKOVIČ, Josip

1899 Blaž Potočnik in njegova doba: konec. *Slovenec* 27, št. 37, str. 3–4.

BOHINJEC, Peter

1911 *Zgodbe fare Škocijan pri Dobrovah*. Škocijan: [P. Bohinjec].

DOLINAR, Anton

1992 Kratka zgodovina župnije sv. Vida v Lučinah. *Loški razgledi* 39, str. 222–239.

DRNOVŠEK, Marjan

2003 *Franc Pirc (1785–1880): sadjar na Kranjskem in misijonar v Ameriki*. Naklo: Občina.

FRELJH, Marko

2009 *Sudanska misija 1848–1858: Ignacij Knoblehar – misijonar, raziskovalec Belega Nila in zbiralec afriških predmetov = Sudan mission 1848–1858: Ignacij Knoblehar - missionary, explorer of the White Nile and collector of African objects*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

GOLIA, Modest

1967 Snaj Benigen. V: *Slovenski biografski leksikon: 10. zvezek*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Str. 401.

JEVNIKAR, Martin

1983 Majnik Janez Nep. V: *Primorski slovenski biografski leksikon: 9. snopič*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba. Str. 332.

KEBER, Katarina

2007 *Čas kolere: epidemije kolere na Kranjskem v 19. stoletju*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

KIDRIČ, Fran

1928 Dvoje Čopovih pisem Kopitarju, rokopisna ocena Čbelice 4. iz 1834 in drugo. *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 7, št. 1–4, str. 173–194.

KNOBLEHAR, Ignacij

1853 Pismo gospod apostolskiga namestnika Knobleharja, do gospod grofa Friesa, odbornika Mariine družbe. *Zgodnja Danica* 6, št. 20, str. 82–83.

KOTOK, Alexander

1998 Homeopathy and the Russian orthodox clergy: Russian homeopathy in search of allies in the second part of the 19th and beginning of the 20th centuries. *Medizin, Gesellschaft und Geschichte* 16, str. 171–193.

KRAGL, Viktor

1934 Peter Hicinger: (nadaljevanje). *Cerkveni glasnik za trziško župnijo* 11, št. 11, str. 5–7.

1936 *Zgodovinski drobci župnije Tržič*. Tržič: Župni urad.

LAVREŃIČ, Ivan

1890 *Zgodovina cerkljanske fare*. Ljubljana: Anton Golobič.

LAVTIŽAR, Jožef

1898 *Zgodovina župnij v dekaniji Kranj: I. zv.* Ljubljana: [J. Lavtižar].

1901 *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*. Ljubljana: [J. Lavtižar].

LAVTIŽAR, Lovrenc

1858 List iz Amerike. *Zgodnja Danica* 11, št. 17, str. 131–132.

LESJAK, Anton

1927 *Zgodovina šentjernejske fare na Dolenjskem*. Ljubljana: [A. Lesjak].

LIPIČ, Fran Viljem

2003 *Topografija c.-kr. deželnega glavnega mesta Ljubljane z vidika naravoslovja in medicine, zdravstvene ureditve in biostatike*. Ljubljana: Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije.

LUKMAN, Franc Ksaver

1967 Slekovec Matej. V: *Slovenski biografski leksikon: 10. zvezek*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Str. 360–361.

PAJEK, Jožef

1892 V spomin vlč. g. Martina Sevnika, župnika Šent-Peterskega II. *Slovenski gospodar* 26, št. 34, str. 270.

PINTAR, Ivan

1925–1932 Lipič (Lippich) Fran Viljem. V: *Slovenski biografski leksikon: I. knjiga*. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka. Str. 673–674.

PINTAR, Ivan; KIDRIČ France

1925–1932 Gradišek Matevž. V: *Slovenski biografski leksikon: prva knjiga*. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka. Str. 240–241.

PINTAR, Luka

1909 Satura. *Ljubljanski zvon* 29, št. 7, str. 556–562.

1912 Satura. *Ljubljanski zvon* 32, št. 2, str. 76–82.

PIRC, Franc

1859 Zastran smerti gospoda Lorenca Lavtižarja. *Zgodnja Danica*, št. 6, str. 43–44.

POGORELC, M.

1922 Pok. Magr. Jos. F. Buh-u v spomin. *Glasilo K. S. K. Jednote* 8, št. 27, str. 2.

POSTOJINSKO

1889 *Postojnsko okrajno glavarstvo: zemljepisni in zgodovinski opis*. Postojna: R. Šeber.

RUS, Jože

1925–1932 Kocen Blaž. V: *Slovenski biografski leksikon: I. knjiga*. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka. Str. 480–481.

SEVER, Jože (ur.)

1971 *225 let novomeške gimnazije*. Novo mesto: Gimnazija.

SOSIČ, Barbara

2000 Gradivo o ljudski medicini v zapisih terenskih ekip Slovenskega etnografskega muzeja. *Etnolog* 10, str. 213–254.

STANONIK, Marija

1984 Antona Dolinarja opis Lučinske krajine iz leta 1870. *Loški razgledi* 31, str. 147–148.

STEKLASA, Ivan

1913 *Zgodovina župnije Šent Rupert na Dolenjskem*. Ljubljana: [I. Steklasa].

STOLBERG, Michael

1998 Homöopathie und Klerus: zur Geschichte einer besonderen Beziehung. *Medizin, Gesellschaft und Geschichte* 17, str. 78–90.

ŠILC, Jurij

2000 *Doktor Faustus: prior usmiljenih bratov v Ljubljani in zdravnik na Kranjskem*. Ljubljana: Kulturno umetniško društvo Tacen.

TRDAN, Franc

1945 Svetniška rast in čast: po smrti škofa dr. J. Fr. Gnidovca. *Glasilo K. S. K. Jednote* 31, št. 9, str. 3.

294

TRSTENJAK, Davorin

1883 Župnik Jožef Hašnik. *Kres* 3, št. 4, str. 215–217.

ULLMAN, Dana

2007 *The homeopathic revolution: why famous people and cultural heroes choose homeopathy*. Berkely: North Atlantic Books.

ZABUKOVEC, Janez

1910 *Slavina: prispevek k zgodovini župnij ljubljanske škofije*. Ljubljana: Knezoškofijski ordinariat.

ZDUNIČ, Drago (ur.)

1982 *Ribnica skozi stoletja*. Ribnica: Skupščina občine; Zagreb: Spektar.

ZOREC, Ivan

1938 V nove zarje. *Mladika* 19, št. 9, str. 334–337.

ZUPAN, Toma

1881 Iz Preširnovega življenja. *Ljubljanski zvon* 1, št. 1, str. 271–276.

BESEDA O AVTORICI

Nena Židov, dr., je muzejska svétnica in kustodinja za socialno kulturo v Slovenskem etnografskem muzeju. V letih 1997–2003 in 2009–2011 je bila urednica muzejske periodične publikacije *Etnolog* in več let urednica knjižne zbirke *Knjižnica Slovenskega etnografskega muzeja*. Doktorirala je z nalogo *Alternativna medicina v Sloveniji, Etnološki vidik* (1996). Objavila je knjige *Rovaši = Tally sticks* (2010), *Ljubljanski živilski trg* (1994) in *Občina Ljubljana Bežigrad* (1991). V Sloveniji in tujini je objavila vrsto znanstvenih člankov. Ukvarja se s preučevanjem ljudske in alternativne medicine, nesnovne kulturne dediščine, ljudskega prava in šeg.

ABOUT THE AUTHOR

Nena Židov, PhD, is museum councillor and curator of social culture at the Slovene Ethnographic Museum. From 1997 to 2003 and from 2009 to 2011 she was the editor of the museum's periodical *Etnolog* and for several years editor of the book collection *Library of the Slovene Ethnographic Museum*. Her doctoral thesis was entitled *Alternative medicine in Slovenia – The ethnological aspect* (1996). Dr. Židov has published books: *Rovaši = Tally sticks* (2010), *Ljubljanski živilski trg* (1994) and *Občina Ljubljana Bežigrad* (1991), as well as many scientific articles in Slovenia and abroad. Her research activities focus on folk and alternative medicine, intangible cultural heritage, common law, and customs.

POVZETEK

Homeopatija, katere začetnik je nemški zdravnik Samuel Hahnemann (1755–1843), se je začela na Slovenskem uveljavljati v tridesetih letih 19. stoletja, v obdobju med svetovnima vojnama pa je zanimanje zanjo začelo upadati. V 19. in na začetku 20. stoletja so s pomočjo homeopatije zdravili nekateri zdravniki in ranoceelniki, razširjena pa je bila tudi med številnimi laičnimi homeopati, med katerimi je bilo največ duhovnikov, ki so večinoma zdravili ljudi, nekateri pa tudi domače živali. Doslej jih je bilo evidentiranih več kot petdeset. Delovanje nekaterih duhovnikov je bilo omejeno na lokalno okolje, v katerem so živeli in delovali, nekatere pa so obiskovali tudi bolniki iz sosednjih župnij in dežel. Med njihovimi pacienti je prevladovalo kmečko prebivalstvo, za katero so bili zdravniki težko dostopni in predragi, zdravili pa so tudi višje sloje prebivalstva, bodisi zaradi zavzemanja za homeopatijo ali zaradi neuspehov zdravnikov. Duhovniki so se s homeopatijo največkrat seznanjali s pomočjo nemških priročnikov, zdravili pa so različne bolezni, v času epidemij tudi kolero. Homeopatska zdravila v obliki kroglic so večinoma kupovali v lekarnah in jih brezplačno dajali bolnikom. Ker je bilo zdravljenje s homeopatijo za duhovnike prepovedano, so imeli številni težave tako z zdravstvenimi kot s cerkvenimi oblastmi. Tudi nekateri duhovniki, ki so delovali kot misijonarji, so homeopatska zdravila s pridom uporabljali tako za lastne potrebe kot za zdravljenje prebivalcev na območjih, kjer so službovali.

295

SUMMARY

Homeopathy was pioneered by the German physician Samuel Hahnemann (1755–1843) and started to spread in Slovenia in the 1830s, but people's interest in it declined in the period between the two world wars. In the 19th and early 20th centuries some physicians and healers used homeopathy, and it was also practised by numerous lay homeopaths, mostly priests, who mainly treated people and sometimes also domestic animals. To date over fifty priests-homeopaths have been identified. The activities of some priests were limited to the local environment where they lived and worked, while some also saw patients in neighbouring parishes and provinces. Most of their patients were peasants, because physicians were too far away or too expensive for them, but the priests also treated members of the higher classes, either because they believed in homeopathy or following unsuccessful treatment by physicians. The priests acquainted themselves with homeopathy largely by means of German manuals and treated a variety of diseases, including cholera during an epidemic. They usually bought homeopathic medicines in the form of small balls in apothecaries and gave them to their patients for free. Because priests were forbidden to treat people with homeopathy, they had many problems with the health as well as ecclesiastical authorities. Some priests who were active as missionaries also made use of homeopathic medicines, both for their own needs and to treat the people in the area of their service.